

ШЫҢ

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нің Дээди Сөвединин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

1967 ч.
МАРТ
26
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 72 (6709)
Өртээ 2 көп.

„Космос-151“ уждуушкунда

Черний «Космос-151» дээр кылмал спутнигини ээлчеглиг салып үндүрүүшкүнүн 1967 чылдын март 24-те Совет Эвилелинге ботандырган.
1962 чылдын март 16-да СЭТА-нын чарлааны программага дүүштүр космос делегмени шинчилээрин үргүлчүлээринге херектиг эртем аппаратуразын спутниктиң ишинде тургускан.
Эртем аппаратуразында аңгыда спутникте бар чүүлдер: орбитанын элементтерин ылаптыг хемчээр радио системасы; приборларның болгаш эртем аппаратуразынын ажылынын дугайында медээлерин Черже дамчыдып бээр радиотелеметриктиг система.
Спутникте тургускан эртем аппаратуразы өй-тавында ажылдап чоруур. Таарыштырылга-саналга төвү кээп турар информацияны ажылдап кылырын чорудуп турар.

Бөгүнгү номерде—Би-Хем

ЧАРЫШТЫ ШАЛЫПКЫН УДУРТУР

М. ХАРЧЕНКО,
СЭКП Би-Хем райкомунун бирги секретары

Би-Хем районун ажылчы чоннары бистин республиканың болгаш бүгү чурттуң ажылчы чоннары-биле бир демей, юбилейлиг чылче күш-ажылчы болгаш политиктиг көдүрүлүшкүн-биле киргеш, эң-не улуг байырлаалды — Октябрын 50 чылды төлөптиг уткуур дээш кызымак ажылдап турар. СЭКП-нин XXIII съездинин төгүлүг шийтпирлерин амыдыралга ботандырып-бышаан, бешки чылдың бирги чылында алган социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге чамдык чедишкенирлиг болган.

Марттын 12-де болган сонгулдалар хүнүнге чедир районун колхозтары болгаш совхозтары күрүнеге эът садарынын квартал планын 231 хуу, сүтү—109,6 хуу күүсеткен. Мал ажылынын продукциязын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле эң дээрэ түнелдерин «Кызыл тараачын», «Искра» колхозтар чедип алгылаан. Саанчылар Дамбаа Минчимаа («Тилелге»), Галина Хандывай, Анна Дамбаа («Кызыл тараачын»), Анна Дангаа, Галина Кара-кы («Хадын»), хойжулар Оюн Сундуй («Кызыл тараачын»), Ховалыг Пиче-оол («Тилелге») олар болгаш туаг эрелелинин тудугжузу Салчак Базын, амыдырал хандырылга комбинатынын дарганы эш Кошевой олар чарыштын муруну одуруунда чоруп турарлар. Часкы тарылга үрезинерин бүрүн уруп белеткээ, ам ону чажар шынарынга чедир арылаары дооступ турар. Амыдырал хандырылга комбинаты ийи айың бүдүрүлгө планын ажыр күүсеткен. № 213 орук-ажылгал участогу, № 1467 бүдүрүлгө-орук участогу, райпо, «Сельхозтехника», харылаа коллективтери база-ла багай эвес ажылдааннар.

Марттын 12-де болган сонгулдалар хүнүнге чедир районун колхозтары болгаш совхозтары күрүнеге эът садарынын квартал планын 231 хуу, сүтү—109,6 хуу күүсеткен. Мал ажылынын продукциязын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле эң дээрэ түнелдерин «Кызыл тараачын», «Искра» колхозтар чедип алгылаан. Саанчылар Дамбаа Минчимаа («Тилелге»), Галина Хандывай, Анна Дамбаа («Кызыл тараачын»), Анна Дангаа, Галина Кара-кы («Хадын»), хойжулар Оюн Сундуй («Кызыл тараачын»), Ховалыг Пиче-оол («Тилелге») олар болгаш туаг эрелелинин тудугжузу Салчак Базын, амыдырал хандырылга комбинатынын дарганы эш Кошевой олар чарыштын муруну одуруунда чоруп турарлар. Часкы тарылга үрезинерин бүрүн уруп белеткээ, ам ону чажар шынарынга чедир арылаары дооступ турар. Амыдырал хандырылга комбинаты ийи айың бүдүрүлгө планын ажыр күүсеткен. № 213 орук-ажылгал участогу, № 1467 бүдүрүлгө-орук участогу, райпо, «Сельхозтехника», харылаа коллективтери база-ла багай эвес ажылдааннар.

Социалистиг хүлээлгелерин күүселдизи дээш демиселди партия организациялары, партбөлүктөр болгаш коммунистер башкарып турар. Чижээ, «Кызыл тараачын» колхозтун Туран сүт-бараан фермазынын партия бөлүгүнүн организатору Шырап коллективтин сүт бүдүрерин көүдөдир дээш демиселин билдирген организатору келген. Ынчанга ол коллектив бодунун мурунда тургустунган сорулганы чедишкенин шийтпирлер турар.

«Тилелге» колхозтун төп сүт-бараан фермазында партия бөлү (организатору эш Жулева) ферма ажылдакчыларынын ортузунга беседаларын үргүлчү чорудуп, саанчыларын өөредилгезин организастап, социалистиг чарышты удуртуп турар. Эки ажылдын түнелени бүдүрүлгөдө көстүп келген. Ферма бирги кварталда сүтү бүдүреринин-даа, күрүнеге садарынын-даа планын ажыр күүсеткен.

СЭКП райкому, парткомнар болгаш партия өге организациялары ажылчы чоннар ортузунга кижизидилге ажылынын янзы-бүрү хевирлерин ажылдап турар. Партия организациялары лекция пропагандазын, беседаларны чорудуп, культура-массалыг ажылдарын күштөлдүрүп, малчынар-нын болгаш механизаторлар-нын чөвүлел хуралдарын эрттирип турары-биле кады, коммунистиг күш-ажылдын шалыпчыларынын саёду, күш-ажылдын хоочун кижилеринге болгаш хар харлааннар-га алдаржыткан кезээлерин эрттирип турар. Күш-ажылчы болгаш революциг чаңчылар-га аныктарны кижизидер та-лазы-биле ажил кажангызын-дан-даа экижий берген. Малчынар ортузунга кижизидилге ажылын экижидер сорулга-биле ай санында тускай агит-культбригадаларын үндүрүп турар.

Солуннарнын болгаш журналистарнын чагыкчыларга чогуур үезинде чедирлгезин экижиктен. Кижилерин угаан-бодал хереглелин хандырынынга радио чугула болгай. Ынчанга ырак черлерде малчынар радиоприёмниктиг болган турар хемчеглерин ап турар бис. Ам чүс өрегерлер радиоприёмниктиг. Ол болза кол малчынарнын барык-ла 80 хуузу болуп турар. Ынчанга шүкү, республикада болгаш делегейде болушкуннар дугайын малчынар хүн бүрү билип ап турар. «Кызыл тараачын» колхозтун Ээрбекте үшү хойжу бригадасында телевизор тургустунган. Малчынар дугайында сагыш салышкынын моон сонгаар-даа күштөлдүрер бис.

Ынчалза-даа бистин ажылы-выс бүрүнү-биле экижий берген дээин ол эвес. Ажыл-агый, культура тургузуушкунунга удуртулгавыс практикасында четпестер ам-даа бар. Районун ажыл-агыйлары ийи ай иштинде сүт саалдазын инек бүрүзүндөн-не 19 килограммга кудулаткан. Оон учурунда күрүнеге сүт садары эрткен чылдын бо-ла үезинден 72 тоннага кызырылган. «Өкө» совхозка сүт саалдазы эңне хөйү-биле кудулаан. Ынчанга күрүнеге садар сүттүн квартал планын чүгө 50 хуу күүсеткен болгаш эрткен чылдын бо-ла үезинден 89 тонна эвезжеткен. Малдын баш санынга база улуг чидиш болган. Совхозтун партия

комитеди (секретары эш Смирнов) коммунист бүрүзүнүн, бүгү коллективтин күжүн тургустунган сорулганы күүседиринче эвилелдеп шыдавын турары ол деп санаар алаар.

Чамдык ажыл-агыйлар тракторлар болгаш көдөз ажыл-агый машиналарынын септелгелерин оожум чорудуп турар. «Шинилг» сохкоз мал смиртилгезинин планын күүсетпейн турар.

Районун партия, совет, ажыл-агый организацияларынын мурунда улуг сорулгалар туруп турар. Часкы хову ажылдарынын хүннери чоокшулап олар. Анаа белеткелдерин эки организастаар бис. Мал кыштагладышкыны болгаш малдын чаш төлүнүн хүлээп алышкыны ам-даа үргүлчүлөвшисаан. Ол харымсалгалыг ажылды чедишкенин-биле доозар ужурулг бис. Хоорай болгаш суурлар чаагайжыдылгазынын талазы-биле жылдарын калбартыр. Чурттакчы чоннун хереглелдерин ханды-рар талазы-биле садгынын болгаш хөй-нигенин чеме-нилгезинин ажылдакчылары улуг ажылдарын чорудар.

Улуг Октябрын херелинде чурттап турар бин-хемчидер Совет эрге-чагыралын юбилейлиг байырлаанын ажыл-агый, культура тургузуушкунун талазы-биле ам-даа чаа-чаа чедишкенирлиг уткуурлар.

Төгүдөн фактылар

Тыва бижиктин он чыл болган оюн таварыштыр, 1940 чылдын VII айын 4-те ТАР Биче Хурал Президиумунун үндүргөн доктаалы-биле чон ортузунга бижик непередиринин талазы-биле эки көргүзүлгелериг болганы дээш Би-Хем Республика ордени-биле шаанаткан.

Би-Хем району 1955-56-57-58 чылдарда Бүгү-эвилелдин улус ажыл-агыйнын чедишкенин делгелгезинин киржикчизи болуп, делгелгени медальдары-биле шааннадып келген. Көдөз ажыл-агый талазы-биле эки көргүзүлгелери дээш 1958 чылда районун делгелгеден автомашина-биле шааннаан.

Улус Октябрын херелинде чурттап турар бин-хемчидер Совет эрге-чагыралын юбилейлиг байырлаанын ажыл-агый, культура тургузуушкунун талазы-биле ам-даа чаа-чаа чедишкенирлиг уткуурлар.

Школачыларга—эки өөредилге номнарын

МОСКВА. (СЭТА). Бистин чуртувуста парлар үндүрүп турар дөрткү ном бүрүзү—школачы өөредилге ному болур. Ийи муң бир чүс аттарым, барык 300 милдон акцимил тарактыг өөредилге номнарын чыа бүрүннн эртем школачыларга үлдүрүп берип турар. Оларны Совет Эвилелинин үдүстөрүнүн 60 ажыг үндүрүлгөдө парлар турар. Школачылар өөредилге номнарын белеткериин болгаш парлар үндүрүлгөдө айтырдыларынын дугайында ССРЭ-нің Министрлер Чөвүлелинин чанында парларга талазы-биле комитеттиг эрттирген чөвүлел хуралы-га ол чургайлары адал турган.

Хойжуларга

Би-Хем районда «Өкө» совхозтун Нурсуг деп чөдө хойжулар бо кызын малды игарал чоңкы иш ажырып, чаш хураганнарын бүрүнү-биле намгалал ап турар. Хойжу Ч. Марты-оолдун маанында амга чедир 450 хой төрөз, оортан 460 хураган манди алдыган. Сакмашинтер З. Шадан болгаш В. Базыр-оол тус-тусунда 45 хураганнары чогуур хуу-

Тыва АССР-нің Дээди Сөвединин депутаттарына дыннады

Тыва АССР-нин Дээди Сөвединин Төлээлекчилер сөвединин хуралы 1967 чылдын март 30-де эртенгиин 9 шак 30 минута турда хөгжүм-шин театрынга болур. Тыва АССР-нин Дээди Сөвединин сессиязы 1967 чылдын март 30-де эртенгиин 10 шакта хөгжүм-шин театрынга ажытынар.

Көдөз ажыл-агыйнын мурунчаларына тураскадыр районун күш-ажыл алаарынын тугу.

Чечен-ингуштун Грозненский рабочий республика

СОЛУНУ КҮШ-АЖЫЛЧЫ КЫЗЫЛ ТУК ОРДЕН-БИЛЕ ШАННААР ДУГАЙЫНДА

СЭТА-НЫҢ ДЫННАДЫ

Чечен-Ингушт АССР-нин ажилчы чоннарынын коммунист кижизидилгезинге, ажыл-агый болгаш култур тургузуушкунун сорулгаларын күүседиринче оларны мобили-аастарында ачы-хамыама дээш база бирги номеринин үтөп кү-жүндө бээр 50 чыл болганы-биле холбаштыр «Грозненский рабочий» республика солуну КУШ-АЖЫЛЧЫ КЫЗЫЛ ТУК ордени-биле шааннаар.

СЭТА-НЫҢ ДЫННАДЫ

СЭТА-НЫҢ ДЫННАДЫ

СЭТА-НЫҢ ДЫННАДЫ

СЭТА-НЫҢ ДЫННАДЫ

СЭТА-НЫҢ ДЫННАДЫ

СЭТА-НЫҢ ДЫННАДЫ

СЭТА-НЫҢ ДЫННАДЫ

СЭТА-НЫҢ ДЫННАДЫ

СЭТА-НЫҢ ДЫННАДЫ

СЭТА-НЫҢ ДЫННАДЫ

СЭТА-НЫҢ ДЫННАДЫ

СЭТА-НЫҢ ДЫННАДЫ

СЭТА-НЫҢ ДЫННАДЫ

СЭТА-НЫҢ ДЫННАДЫ

СЭТА-НЫҢ ДЫННАДЫ

СЭТА-НЫҢ ДЫННАДЫ

СЭТА-НЫҢ ДЫННАДЫ

СЭТА-НЫҢ ДЫННАДЫ

ТУРАН—БӨГҮН

Районнун мурнакчылары

Слесарь П. Андриушенко.

Сааным Ш. Тулуш.

Дарган Н. Доржуев.

Хирург З. Болдырев.

Сааным Г. Байнара С. ФЕОНТИСТОВУН фотолары.

«Көзө болгаш суур Советтерин аялынын улам ынай экинчи-дер дугайында» СЭКП ТБ-нын чокта чаа үндүргөн доктаалы ажыл-агый болгаш культура тургузушкун айтырылганын шийт-пирларынга база СЭКП-нин XXIII сессиясинин салган сорулгаларын күүсөдиринге, Октябрьдин 50 чы-лын төлөткөн уткурунга Советтерин ролун улам бедилеринге уланган.

Бин-Хемин Аржаан көдө Со-вединин күүсөмү ол доктаалды чүүдүтүгүнү көргөн. Көдө Со-вет өрткөн ийи чылдык ишинде ажыл-агый болгаш культура тур-гузушкунун талазы-биле элөөн ажылдарын кылып чоруткан. Көдө Советтин девискээринде 4 муң ажыг чурттакчылар, алды суур, койду бригада болган сут-баран фермалары бар. «Хадым» колхозун, «Өк» совхозтун эконо-микалы чылдык-на бажыгын олар. Чурттакчылыг суурларга чаа чуртталга бажынары немеш-кен.

1965 чылда чөр-чөр Советтеринге болуп өрткөн сонгудаларга көдө Советке 39 депутат сод-

гуттурган, 7 кижин составтын күүсөмү тургустунган. Көдө Со-веттин депутаттамы, оон күүсө-мү колхоз, совхозтун экономика-лык көдүреринге, ажылчы чо-нарнын чагылдарын күүсөдирин-ге чамдык ажылдарын кылып чо-руткан. Депутаттарнын барык-ла

хостун сут-баран фермаларына механизацияны киирер ажыл чо-гуур негелдеде четпейн турар.

Көдө Советте алам доктаамал комиссия ажылдап турар. Улам өөредилгенин (даргазы М. Бе-ленкова), кадык камгалаалынын (даргазы С. Кускежир), көдө

лы берген депутат М. Б. Студуй партия, совет ажылдарына кой чылда ажылдап чоран болгаш сөөлү чылдарда «Өк» совхозтун хостун каларын көлгөн. Эрткен чы-лы ол төрүрү 100 койдан 105 дурагалы, бир койдан 3 кг 200 грамм дүктү кырып алган. Ол

Кызыл-оол олар база хамааржыр. Советтин аялынын чамдык че-динкилер бар-ла болза, орга-низас-массалыг ажылы кууду де-нелде тургустунганан айтыр хе-рек. Көдө Совет даргаларынын үргүлүч солгур чоругу ук ажыл-дык суурамынга салдарыг бол-

албан чердеринин ажылынын ду-гайында айтырылганын сессия-ларга, күүсөмү хурдаларына чу-галжып көргөн. Суурлар чаа-гайжымылганын айтырылганын база чугаалышкан. Аржаан, Ча-ловка суурларын куудучуларын-да мийтарын тарып олурткан. Таргалда эиндеге пунктуз, Ча-ловкада куудуктар септеттинген.

Көдө Совет хамаатыларын ху-дөөн алырын чурумчуткан. Эр-ткен чылдын чоңдан чыгза чогуур үндүрүг дайымыр шунту чыгдым-ган.

Чокта чаа болуп өрткөн сон-гудаларда көдө Советке база 39 депутат сонгуттурган. Советтин чаа составы хөй-инини органи-зацияларынга аламын турган, со-вет арге-чагыртымы 50 чыл өйн-га чедимкинин ужуражыр дош организас-массалыг ажылды чо-гуур денелде чедир келдүрүп, колхоз, совхозтун экономикаын быжыгларынга боттуг дуанын че-дирер сорулганы салган, чаа күш-биле ажылдарын кууентин.

М. БИЧЕ-УРУГ,
көдө Совет күүсөмүнүн даргазы.

БИСТИҢ СОВЕТТЕ

хай кезин сонгукчулар мурунга өткөттөрүн берген. Сонгукчулар-нын киирген чагылдарынын кол-дуу куусетинген. Чижээдэрге, Тараг суурда чаа клуб ажылда-ла кирген. Байский, Чанаш фер-маларында чувар бажынар тур-тунган, телефон харылаанын тургускан. Туран биле Аржаан аразынын оруунун тууду лоо-номиканын Малиновка фермазында аял, медпункт база амыттыган. Мичалза-даа чамдык черлерде туудуг ажылы кончуг оожум чору-турарын айтыр керек. Аржаанда он чыл школанын тууду лоо-зубастааш турткан. «Өк» сов-

ажыл-агыйнын (В. Головин) тала-зы-биле доктаамал комиссиялар ай саннада чорудар ажылын планнап алган, ол өзүгээр бот-ландырып турар болгаш күүсөм-нүн үндүргөн шийттирлерин күү-сөдиринге улуг дуанын чедирип келген. Депутаттар Ж. Т. Топкош-куров, И. П. Ахмова, П. К. Айы-жи, К. А. Санчай олар онашкан округтарынга доктаамал барып, сонгукчуларын ажыл-амыдары-лы-биле үргүлүч таныжып турар-ар. Онашкан ажылынга ак сетки-лидиг чоругу-биле эскелерге уле-гер-чажык болуп келген депу-таттар база бар. Назымы улга-

сонгукчуларын киирген чагы-зы-биле доктаамал комиссиялар ай саннада чорудар ажылын планнап алган, ол өзүгээр бот-ландырып турар болгаш күүсөм-нүн үндүргөн шийттирлерин күү-сөдиринге улуг дуанын чедирип келген. Депутаттар Ж. Т. Топкош-куров, И. П. Ахмова, П. К. Айы-жи, К. А. Санчай олар онашкан округтарынга доктаамал барып, сонгукчуларын ажыл-амыдары-лы-биле үргүлүч таныжып турар-ар. Онашкан ажылынга ак сетки-лидиг чоругу-биле эскелерге уле-гер-чажык болуп келген депу-таттар база бар. Назымы улга-

ган. Удуртукчуларын болгаш күүсөмү кезигунеринин чөй-биле харылаанын кошкан, хөй-инини организацияларынга куужунга да-ламын, оларын ажылын уаур-пайн турган. Конституцияда ай-тылган дурумну хажыдып, сес-сияларын чогуур уезиде эрткир-биле келген. Сессияга хулдөөн ал-бан шийттирлерин хыналдазын багай организацияга келген. Көдө Совет, оон күүсөмү бо буту чет-пестерин өөренип көргөш, өрткөн чылдын чамдык кемчелерин ап чоруткан. Чоңуну бараан ханды-рылганын дугайында, мал кыштагылашкынын, культура

нар чыгып алган. С. К. Кочетовтун наттышкан партизан отрядында бир завод болуп кирген. Оон командиринге өкне чурттал турган, бирги им-перилисттик дайыннын киирчики Т. Власов томулаткан. Партизан-нар ак дээрбечилерге уаур эрес-ди-м демисешкенер.

Тыва Арат Республиканы үндө-зилеп тургусканынын сонда тыва араттарын политиктиг уауртукчузу болуп революстуг намын организа-саары негеттинге берген. Тыва улус-тун мурнакчы кижилери Оюн Күрсө-диге баштадып алган, намын үндө-зилээр угулар яамнын» тургусканар. 1921 чылдын октябры 29-та Вентун Дыттыг-Арыг (амгы Малиновка) деп черге революстуг бөлүктөрүн бирги чөвүлүл хуралы болуп өрткөн. Ол чөвүлүл хуралга Тыванын араттын революстуг намын тургузар ор-ганизаси бөрүнү сонган. Ол уеде Туран суур бүгү-ле политиктиг ажыл-чорудулганын төвү болуп, аңа совет албан черлери, тыва чазан тур-ган. РСФСР-нин Дахтын херек я-мызынын төлээни, шериг нескетери-никомандылыгы база-ла аңа тур-ган.

Оргбиро намын ийги чөвүлүл хуралын 1922 чылдын февраль 28—март 1-де Туранга чыгылдырган, ол херек кырында төвүгө ТАР-нын бирги съездин болуп артан бол-гай.

Мынчангаш Туран дээрге ТАР-нын баштайгы чылдарында политиктиг ажылдын төвү болуп, аңа Тыванын орус чурттанчы чоңуң хуралдары болуп эртин, совет төлөз черлери ба-за аңа турган. 1923 чылдын азы-рында намын Топ Комитеди, Тыва чазан, Совет албан черлери Кызыл хоорайга көчүп келген.

В. ОЧУР,
төвүгү артемеринин кандидаты.

«Өк» совхозтун тракторын Михаил Иванович Белоногов болуңу мнакшын берген мерге-жилдинге 11 чыл иштинде ак сет-кидиг ажылдап келген.

Баш чылдык баштайгы чылым-да ол совет дургузунда 1300 гек-тар чымак чери аңа амыттып кылап, социалисттик чары-тын тивилкчилеринин одуруунга кирген.

Хөй чылдарын иштинде бе-дик дүңгү дөш демиселе үле-герлери чогуур дөш Михаил Иванович совхозтун дирекциянын болгаш иштинде парткомун Хүндү-лөл бижиктери база өрткөн шийтталар-биле каш удаа шийт-палган. Ам он трактор хожуе үнүштеринге белең.

ЧУРУГА: М. Белоногов.

ДАЙЫНЧЫ ДААЛГА

«Революциянын бөдүүн дайынчымы, кызыл партизан Владимир Давылкинин, эрес-мадырдыг чорунун, партизан отрядынын командалык черинин дайынчы даалганын күүсөдир чораш, Туранга астар-биле эрес-ди-м демисешкенин дугайында очеркти Г. Некрасов бижан. Ол өчөктерг үзүндүгү моон-адаанда параладымыс.

Давылкин дайын атам шашкудун келген. Дайын, революция, өт-бү-дө-лө-нүн дугайын үр-ле бодол чо-раан. Ол чоруп орда, дагда бир-ле чүвө эткен дымалган. Адым ку-дактарын кымыккан, тура дүшкөн. Ол хол-бооун дораан-на сегирин алган. Дыңаалап турарга, чүү-даа бидиртпес болган. База-ла улаш-тыр чорупкан. Даң агарын, долган-дыр турар даглар, төйлер, хову илден апарган. Оруктун ол-бо тала-зында кызыл-тастың чаагыны аа-жык, эртенги салгынга шийтпайдыр чалгып тургулаан.

Туран көстүп келген. Тараа жа-жазынын кымында атыг кижиле-рин хөдөргөн көрүп каан. «Мээң укуражырым, мээң чедирер, алыр дуоным Канек, полугуңун кыялы-ры бо эвес мыйнаа?» диген бодол оон бажына киирип келген.

— Тур!—дээң үн дыңналган. Адым доктадымкан.

— Кайм солтук кижилери сел-лер, антер?—деп, ол мытырк ай-тырган.

Шунтуу-ла бооларыг болгулаан. Оларын погоняры Давылкин ама-на эскерип каан.

— Адымдан дүш!

«Дайынчылар-дыр. Каймы келген-и-ри?» Холуңу бооун бөлүк тур-гулаан дайынчыларе шыгаган, каш улаштыр чаза туудукап. Бирөө-з мида-ла көзү дүшкөн, эскелери ол-бо тардыр манажыккан. Адым төсей каапкан, карачандыр мый-ла болган. Боо дайын соода да-зыртайып, октар ол-бо талааларын-че дайынчыны, кыры-биле сымлап эртин турган. Адым хөдөргөн кү-дүр араак-ла укуп баткан. Давыл-кин өөрдөн аңгылапкан, марадыр чаштай берген. Холуңу бооун мүң-өс салбаан. Тура халаан, оруктук хажымында, тараа аразычче ман-шон мый болган. Кудуң алган, элөөн халып бар чораш, дайын-чынын көлүр ууңа, тараа кымын-да арым-буга ууңа чыда дүшкөн. Адымнын, алгы, солдат санкы-тарын чери дирткелер төсей маңааны дымалган. Ланчымын, селемези чамыга белең кылдыр салган, партизанарын команды-лал черинден берген. Канек болган Минск полктарына чедирер чажыт бижикти асыкыга суп алган. Чада дайынчы оон чыткан ууңу, та-раакка шигдеп кудуңок манажы-лып олтурган. «Болаң ам мени чер алыспаз ол-дур» дигеш, асыкыда чажыт бижини үрментей үе со-кулап, чип эгелээ. Ону харылап-ды-ла чип чыткан. Чажыт бижикти мичаар уузкавас болза, дайынчы-нын холуңа кирер. Кравченкоңуң болгаш Шетинкинның партизан от-рядтарынын чажыт паны ол дер-зинлерге бидирер.

Каш саныг чадаг кижилер мыры-най он асыг метр хире чокушулал келген. Давылкин-даа ланчымын-биле оларын мурунуга чорашын хар-аалага киирип алган, доңгайтыр адыпкан. Ок бурзу-ла халас бар-байн, ак казактар черге улаштыр-улаштыр көзү дүшкүдөн турган.

— Баштайгы адымшынын дайын Туран хоорайга дымалып, атаман Боголовту оттурупкан.

Ол, бажындан үе маңап келгеш:

— Чүү мындыг адымшынын апар-ды бо?—деп айтырган.

— Кызылдарнын бирөөн, хай-гымыч кижин адып турар-дыр, дор-ги атаман—деп, танымыл харылаан.

Ону дыңнап кааш, Боголовтун карад уаер бутанын дег апарган.

— Чалгыс кижин тууду алдыр дөш, мыйаң хөй ууус барган херек чоң. Бирөөңер оон чамыга үңгөп төдө берген, дүжүп бер деп чугаалаан. Чүгө өлүрүп болбас, диритте тууду алган, байсаарымыска большевик-терин дугайын өчүп бериптер оң—дигеш, Боголов тараа чалган шө-лөчө холу-биле айтыкпаш, дуранан көрө берген.

Атаманың дужаалын өзүгээр бир каак кудуң алган, тараа каана-амың кымын-биле маңап чоруп-ла каан. Ол, шөлдө кымыл-тас ара-зычте киирип алыр дөш, аякык шө-лөчө үе халып көрө орта, Давылки-нин боозу даре-ла дөш, каак каал-бып барып дүшкөн. Боголов мыр-тыла каапкан. Большевикти дирит-те тууду алыры оң кол-ла соуга-зы.

— Ланчымын эскелер!

Туту каапкан. Шыгаган, үш улаштыр айтыпкан. Чүгө арым кы-мында довуран бурт дөш. Оон ол чаза катан дуранан көрө берген.

— Костров! Большевик ак туңгү-гаш октапты. Дүжүп бээр дөш ол-дур. Бээр сөөртүп эскелер!—деп, атаман дужаалан.

Үш каак айткангаш, Давылки-нин чыткан ууңу хал мый болган. Боо эткен сонда, Костров адымдан көзү дүшкөн. Арткаанын дедир-ле эскер. Оларын бирөөн база-ла черке чалып көзү дүшкөн.

— Даскандыр бужалетипер!—деп, Боголов чарык болган.

Элөөн хөй казактар айткангаш, сууруң адаанче үстүңче хал чору-пкан. Удыванда атыг, чадаг кижиле-ри Давылкинин чун-чүгүндө бу-ззөткөн. «Дүжүп бер, сойлуң!» диген алгылар оон-моон дымалып-ла турган.

Партизаннар отрядында эң-пө-часпас адыр адыгым деп санаткан Давылкин ок бурзуң халас ытпайн, актарын салбайтыр дүжүр адым-ла чыткан. Баштайгы адымшынында эгелээң, та чөйөнү уузкавас чүвө.

Ам оң япон ланчымынын огу-тонуп калган. Чамыкты ушта со-куп, тараа аразычче шывадып кии-рипкеш, ам холуңуң боозу-биле адып эгелээң. Бодуңуң эртен амы-дырал-чуртталгазын-даа боткар ха-рык чок боолал чыткан. Ол, чыркы черге чүгө чөйөн үш чыл чурта-лаан. Большевиктер партизанга ки-реринин рекомендацияны командир боду аңа берген. Оон аал-орамында кадайым биле бижин уруу бар.

Давылкинин холуңуң боозуңуң сөөлүгү огу аркан. Оон огу төвөң-дир деп чүгөвин дайынчыр база-ла билип каан. «Болаң мени диритте тууду алыр дөш-дир. Болаңнын хо-луңга черле кирбөс мөң деп эрес-мадыр, часпас адыр партизан эр боданган, сөөлүгү огу артырып алган-ды-ла ол.

«Дүжүп бер, ыт огу! Большевик сойлуң!» деп, дайынчы алгырып-кан. Олар мырнай оң чамыга чокушулал келген.

Давылкин тура халып келгеш:

— Революция дегерезин!—деп, алгырыпкан. Оон ол, сөөлүгү аркан окуту холуңуң боозуңуң асык ку-лаамын үстү чарымыга дегиз ту-дупкан... Чыркы өртөкчөй карап-тылаш болган.

Г. НЕКРАСОВ.

Тоожу болган чугаа

Районнун орус, тыва чоңуңуң шад-дан бээр бижымып келген бузулбас найралын херечилезин солун чугаа-ларын болгаш болушкунарын хөй-үч-көй дымал, көрүп болур. Ындык болбас аразы-даа чок. Көшүк ара-тар-биле адым тараачынар шаддан дээр демисеш алгаш ажылдап, бот-боттарыга акы-дүмкө болуп, дуу-далык чораннар. Колхозтар болгаш совхозтар тургустунурынга чедир (80 чылдарын сөөлү) хуу ажыдым ко-рааш, оларын канчаар демисеш ажылдап чорашын кырганнар сак-тып чугаалап туралар.

Кайы ажылдажылааным, бир хей-ри мыйдык турган. Час кээр-ле Ту-раннын тараачылары саап ижер икэндим, адымдан өсөк бугу мыйың чалгааладыр дээш тыва тамыштары-га алпарып каар, а куужун, казын тараа, сиеги ажылдарын үзүндө ара-тар машина чөпөк-херексиз орус тамыштары-биле бөлүмөжип алгаш хараа, сугенин асык алыр турган. Ичканаш этаның деп сөс чүдөн артык үнелик турган.

Орус-тыва найралды херечилезин база бир чижек, моон «Кызыл тараачы-ныч» хожуңуң колхозчу эң Ты-рышкык чугаалады.

«Астар биле кызылдарнын хөдөлүп турган үең чүвө. Туранда чурттал оорар Носков-биле Тарааның байы Савадий Ивановка хөмөкчөк чорду-рус. Носков эжим кулактын уруу-биле өөлөгөр деп турган. Уруңуң одо-иези оңу биллп кааш, эжимни өлүрөң деп бергенер. Носков дескеш, бисти оңу чымын аразыма бажырым каан. Удатпаанда хайраатымыс оол-дары-биле шаап келеш, айтыраар» дегеше үе берди дайынчы.

Чөдө хараа, жажырып келеш, оол биле уруңуң Уска алпарып каан бис.

ТӨӨГҮДЕН АРЫННАР

Бин-Хем район девискээр-даа, чурттанчы чоң-даа, амыл-агый-даа талазы-биле Тываның улуг район-нарынның бирээзинге санаттырып кел-ген. Район боду 1932 чылда Хаа-Хем жомундан Таңды биле Бин-Хем жомуннары аңгылаан сонда тур-густунган.

Бин-Хем районнун хөгжүлдөзиде бир өзгөргөчү чүвө оң тыва чоңуңуң арус тараачынар-биле шаандан тура-дорт болгаш ханы харылаанын. Тываның девискээринче көчүп киирип келген баштайгы орус тараачынар болгаш садыгжылар бир-ле дугаа-рында амгы Бин-Хем районнун де-вискээринге доттап, аңа баштайгы суурларын үндөзилеп, чар ажылын калбартып эгелээ. 1885 чылда Ту-ран, оң даразында Вен суурлар ту-рылган.

Тываның амжылы чоннарынның революстуг демиселинин төвүгүндө Бин-Хемин чоңуңуң ролу база-ла улуг. 1918 чылдын азы. Тывага Со-вет эрге-чагырга дээш демиселидиг-нин түлүк үеңи. Туран болгаш Вен суурларын адымдары бай кулактар-нык малчаалыг удуранышынын турза-даа, нээдэ Советтерни органи-застап, баштайгы бажынары кыл-ган. 1918 чылдын апрель айнын төңүзүндө бай кулактар (Горчаков, Минешин дээш эскелер-даа) чамдык артумун тараачынары боттарынын талазычче күтүп алгаш, Совет эрге-чагыргага уаур чөспентиг үймөң үндүрүп, Туранга, Венке турган нээдэ Советтерни тарадыр сывырып, совет активчилерин өлүрүп турганар. Ол үймөңүн бажып турган коммунистер С. К. Беспалов биле Н. Г. Криков өлүрткөн. Оларын Венке хөвжүрткөн.

Хамааты дайыннын чылдарында Туран, Вен болгаш өске-даа чурт-танчылыг черлерден адым тараачы-

нар чыгып алган. С. К. Кочетовтун наттышкан партизан отрядында бир завод болуп кирген. Оон командиринге өкне чурттал турган, бирги им-перилисттик дайыннын киирчики Т. Власов томулаткан. Партизан-нар ак дээрбечилерге уаур эрес-ди-м демисешкенер.

Тыва Арат Республиканы үндө-зилеп тургусканынын сонда тыва араттарын политиктиг уауртукчузу болуп революстуг намын организа-саары негеттинге берген. Тыва улус-тун мурнакчы кижилери Оюн Күрсө-диге баштадып алган, намын үндө-зилээр угулар яамнын» тургусканар. 1921 чылдын октябры 29-та Вентун Дыттыг-Арыг (амгы Малиновка) деп черге революстуг бөлүктөрүн бирги чөвүлүл хуралы болуп өрткөн. Ол чөвүлүл хуралга Тываның араттын революстуг намын тургузар ор-ганизаси бөрүнү сонган. Ол уеде Туран суур бүгү-ле политиктиг ажыл-чорудулганын төвү болуп, аңа совет албан черлери, тыва чазан тур-ган. РСФСР-нин Дахтын херек я-мызынын төлээни, шериг нескетери-никомандылыгы база-ла аңа тур-ган.

Оргбиро намын ийги чөвүлүл хуралын 1922 чылдын февраль 28—март 1-де Туранга чыгылдырган, ол херек кырында төвүгө ТАР-нын бирги съездин болуп артан бол-гай.

Мынчангаш Туран дээрге ТАР-нын баштайгы чылдарында политиктиг ажылдын төвү болуп, аңа Тыванын орус чурттанчы чоңуң хуралдары болуп эртин, совет төлөз черлери ба-за аңа турган. 1923 чылдын азы-рында намын Топ Комитеди, Тыва чазан, Совет албан черлери Кызыл хоорайга көчүп келген.

В. ОЧУР,
төвүгү артемеринин кандидаты.

«Өк» совхозтун тракторын Михаил Иванович Белоногов болуңу мнакшын берген мерге-жилдинге 11 чыл иштинде ак сет-кидиг ажылдап келген.

Баш чылдык баштайгы чылым-да ол совет дургузунда 1300 гек-тар чымак чери аңа амыттып кылап, социалисттик чары-тын тивилкчилеринин одуруунга кирген.

Хөй чылдарын иштинде бе-дик дүңгү дөш демиселе үле-герлери чогуур дөш Михаил Иванович совхозтун дирекциянын болгаш иштинде парткомун Хүндү-лөл бижиктери база өрткөн шийтталар-биле каш удаа шийт-палган. Ам он трактор хожуе үнүштеринге белең.

ЧУРУГА: М. Белоногов.

УЛЕГЕРНИ ЭДЕРДИВИС

Этке дужаар бода малды тургузу семирти азыраар талазы-биле «Кы-зыл тараачы» колхозтун малчынарынның дуржулганын кончуг ажыктыг дээрин бистер амыдыраала биле бердиис.

Каш чыл бурунгаар бистиң «Хадым» колхозуурустун баштаар чери кыш-кы уеде эт дужаарынын квартал планын күүсөдирде элөөн бергедээжин-герге таваржып турган. Ол, бо коданардан эки деңгөлдиг шарыжыктар дилээр, а этт планыга дужаар дээш ускек малын одарга кадары турган-дында оон куужу сула кошкан болур турган. План күүсөдир дээш-ле чижек деңгөлдиг, деңгөлдү күдү малдарын дужаап турганын ажыл-агыйда карыла-мыг турган дээрзи бидиркир.

1965 чылдан бээр мал семиртилгезинге чаа органы ажылдап эгелээп бис. Бистин тускай артемерилеривис «Кызыл тараачы» колхозка каш удаа бар-гаш, бода малды семиртир азыраарын дуржулганын өөренип көргөш, биске оңу эгелээ. 40 этт шарыжыкты үкеш, семиртир-биле неңдэ кү-лөткөн чүвө. Баштайм үеде бергедээжингер болгаш чизинкиг бодадар-даа турган.

Чыа эртенде ол шарыларын дүрүс деңгизин 350—400 кг болуп дужаат-тынаан. Оларнын деңгиз база-ла эки болган. Оон эгелээш-ле бо мурнакчын дуржулга бисте буруну-биле шийдээтинген. Эрткен чылдын түңгөлдөрүн-де алмрга, мээң азыраар турган 61 шарыларынның хонукта негелде дең-гизин ортума-биле 1 кг 80 грамм болган болгаш республиканың бугу ка-дарымында эң чүүзүр көргүзүг болган.

Семиртилге талазы-биле бедик көргүзүлгө кичил чедип ап турар киж-ири деп мээң өөрүң сонугулар турар каданас. Манаң кола чүвө мал чөмкөдөн хамааржыр. Четчир санымын мээң бургу мал чөмкөрүн эки шынар-дык белеткээш, чогуур үзүндө малга бээрге, негелде деңзи кадан-даа кү-дүлаас.

Бир башка онаштыр тургускан район икынды: 5 кг сиен, 5 кг саван, 18 кг силос, 2 кг сула болгаш 1 кг чарбалай тырттырган далаан. Чарбалаан далаанын изиг суга хөткөш, малга берип турар бис. А чөмкөрү турары-ныстың чуруму болза, эртен хаймыдыран далаан береш, күндө чыш сиек азы саванын картын каап бээр. Дүште сугарган сонда артык сиен саван, а кезже калсаалар мурунуга сула уруп берип турар бис. Кадык чөмкөр сиек-биле силосу аралаштырып кончуг чугула.

Бир хардан өрү шарыжыктарын кыштадыр азыраарга, 2 хар чокушулал чораш, этке дужааттыма бээр. Бистер бо чымын семиртилгеден этке бар-ган малчымын дусулар бызаларын база азырап эгелээш. Бо корук кон-чуг атыг. Чүгө дээрсе семиртилге кодананда малдар чылдык кайы-даа үз-үндө ууңуңа чок турар.

Эким Санчат-оол-биле 46—48 баш шарыжыкты, 20—20 бызаларын ийи тус азырап турар бис. Бирги кварталда бир шарынның хонукта негелде деңгизин 750—800 грамм болган.

Н. НОРБУ-ХӨӨ,
кадарчы.

Этке дужаар бода малды тургузу семирти азыраар талазы-биле «Кы-зыл тараачы» колхозтун малчынарынның дуржулганын кончуг ажыктыг дээрин бистер амыдыраала биле бердиис.

Каш чыл бурунгаар бистиң «Хадым» колхозуурустун баштаар чери кыш-кы уеде эт дужаарынын квартал планын күүсөдирде элөөн бергедээжин-герге таваржып турган. Ол, бо коданардан эки деңгөлдиг шарыжыктар дилээр, а этт планыга дужаар дээш ускек малын одарга кадары турган-дында оон куужу сула кошкан болур турган. План күүсөдир дээш-ле чижек деңгөлдиг, деңгөлдү күдү малдарын дужаап турганын ажыл-агыйда карыла-мыг турган дээрзи бидиркир.

1965 чылдан бээр мал семиртилгезинге чаа органы ажылдап эгелээп бис. Бистин тускай артемерилеривис «Кызыл тараачы» колхозка каш удаа бар-гаш, бода малды семиртир азыраарын дуржулганын өөренип көргөш, биске оңу эгелээ. 40 этт шарыжыкты үкеш, семиртир-биле неңдэ кү-лөткөн чүвө. Баштайм үеде бергедээжингер болгаш чизинкиг бодадар-даа турган.

Чыа эртенде ол шарыларын дүрүс деңгизин 350—400 кг болуп дужаат-тынаан. Оларнын деңгиз база-ла эки болган. Оон эгелээш-ле бо мурнакчын дуржулга бисте буруну-биле шийдээтинген. Эрткен чылдын түңгөлдөрүн-де алмрга, мээң азыраар турган 61 шарыларынның хонукта негелде дең-гизин ортума-биле 1 кг 80 грамм болган болгаш республиканың бугу ка-дарымында эң чүүзүр көргүзүг болган.

Этке дужаар бода малды тургузу семирти азыраар талазы-биле «Кы-зыл тараачы» колхозтун малчынарынның дуржулганын кончуг ажыктыг дээрин бистер амыдыраала биле бердиис.

Каш чыл бурунгаар бистиң «Хадым» колхозуурустун баштаар чери кыш-кы уеде эт дужаарынын квартал планын күүсөдирде элөөн бергедээжин-герге таваржып турган. Ол, бо коданардан эки деңгөлдиг шарыжыктар дилээр, а этт планыга дужаар дээш ускек малын одарга кадары турган-дында оон куужу сула кошкан

ОКТАБРЬНЫҢ ТЫРЫШЫ

ТУДУГЖУЛАР УЛУҮН КИИРЕР

ТЕАТР БОЛГАШ УРАН ЧҮҮЛ

Тураның тууду-монтаж участкавуны ажалчынары, инженер-техниктиг ажалчылары беш чымдык ийги чыгып багыт эвес чедикширер-биле эгелен.

дирер алар. Ол микат өг-буле ажалчыга, өредилеге, дышталыга үлгерип болуу база бисте негеттирер болгай.

ЧУРУНТА: «Өк» совхозтун Малиновка салбырында ийкеп кыдырып Михаил Хорлуг-Оол, «Икызы тараачын» колхозтун саанчызы Кыргыс Хуураи болгаш «Хадык» колхозта кинемеханиги Сергей Куңгаа олар республиканың уран чүүл көрүлдегине сыгытып олар.

ДЕМИСЕЛГЕ КАННАЛГАН НАЙЫРАЛ

Октябрьниң социалистик Улут революциямың тыва улусту аар-берге дармаалда хостат алганын болгаш чоңуң хосталганын дээр орус тыва кижилериниң кайчыра демиселге турганын бистиң районунуң зоочу куртажычылары бо-ла сактып турган.

авеспе. Шаптык болбазы-биле чен-верип сымартынып ал-ден орус экин сүмелди.

моон-даа хойну көргүзүп болур. Улут сагалдык кижилериниң дайында-да, тайбың куш-ажыла-даа көргүзүп турар маалыңың зорун бистиң аныктырымыс өдөрү эскүрүт.

Оон аягыда, эртек чус ялыда Тывага кижит келген орус тараачынар (олар Бий-Хем району доктаянар) адым араатарга улут сактарын чедирген дээрине төөгүдөн белдир бис.

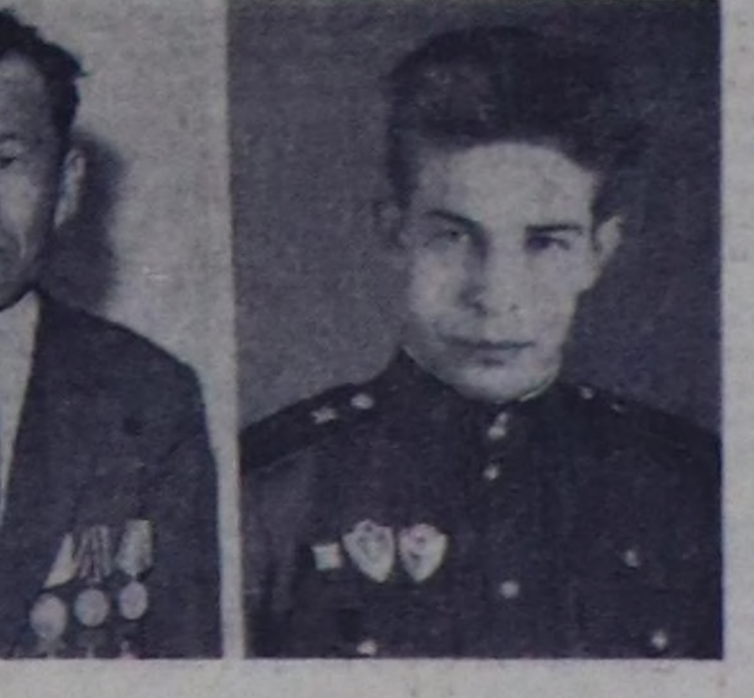
даргай көзүгөн—деп, эш Барков сактын чуугаалп турар. Ол партизанынның турсаалында мынча деп бизион:

«Мында бузар түлек олурутчулук холуудан 1918 чымдык май 4-те Урянхай край Советиниң кеңештининиң башчылары оларын хөрүр олар.

Бистин районуушта Совет эрге-чакыры дээр демиселге чораш орус тыва партизаныр бар. Амгы төдө — перисопалдык перисопалдык автор Петр, Ияновский болгаш Павел Барков ажалчылар, Карл Гилев, Оюн Чамзы, Семен Корюнов болгаш оон-даа өскелер Тывага Совет эрге-чакырганы тургузар дээр амы-тынын харамнамайн демиселге турганнар.

Оларның аттары, оларның хилик-честиге эдүчү ажал-ипча көпүң дайынырынга кезээ-мендеге каргыш болуп, чал өзү оларур салгалга эрсе-маалдыр корутуп болгаш чоңуңа кымыгар чок мик-шылдың эң дээр үлгер-чижээ болуш!»

«Эш шериг комиссары! Салер болгаш шилерниң районууштарың анык-тары болууларың чадгыс чер тургузар, бистин Төрөн тургузуу — Совет Социалистик Республикалар Эвилелиниң шылчы камталкымыс Эртинге чоргаарымын болур салер. Кезектин дайынычымын, партия, комсомол организациларымын мурвундан бо чагааны созуңа парад, дайынычмын убаам Алай Монгушевна Эртинге дүлмүмиз эки кижилерге дээр өөрүн четтареп-висти илереттине.

Республиканың мурнундан

Туран хоорайның ши коллективин эртек чылын организастаттыңан. Деворация, костюм, техниктиг аппарат болгаш өске-даа чуудур чок-да болза ши коллектив А. Зактың болгаш И. Кузнецовтун «Ий өң» деп шилени белеткеп эгелен.

Чымдык февраль 17-де бистик шиленисти Бээмдун чуртачылары көргөн болгаш эки үнелдеп берген. Уран чүүл көрүлдеиниң талазы-биле республика оргкомитети Совет эрге-чакырганы 50 чыл өнүгү тургашкан Бүгү-россияны театр үрлүлүгүн деискар аайы-биле Красноярскиге болур конкуртуңга баар эрени бисе берген.

Чоң Сибириниң чоңуңуң кичээ-тейин хаара тутуңан, чымдык баарының мурнуна биске улут дүзаны республиканың культура министрине ораакчызы П. Самороков, Тываның хажум-ши театрының кол режиссеру И. Забродин болгаш өске-даа эштер чедиргенин маалар демделгесеп тур мен. А чымдык эштер, чижээ Тураның ажалчылар хайдырдыла комбинатының директору эш Костенков, райкусок даргазымын ораакчызы эш Усманов олар шилени киржикчилерни ажалдан хостайын, бистин белеткелгеске ларын-даа шаптыктап турганын ма-када бургу шавар херек. Эш Костенков шилге киржи чораш, келген кижилерни ажал төлөвирин амаг чедир төлөвей турары таарышпас.

Улустуң ыры

Өк-ле, Тураа чөрийейге бөксүк үнөп хувискаалды. Бөксүк, ядым араатарын буну тырткан хувискаалды. Кара-Ылгыттың чөрийейге Хайың үнөп хувискаалды. Хамык ядым араатарын Хаара тырткан хувискаалды.

Чүүлдүг дээр

Аар-бенти дүжүр силгин, Арашкан эрес эштер Арат нанып тургучу деп Адап-сурап чыылган Бий-Хем, Орум-чирин аайы-дыр дээр Ону шилип алган кире. Орус эштер дөткөн изерин Олар эки билеп турган. Арат кижи бадгалың Ада Ленин көрбөз-даа, Аягы шынче чоңум оруун Алган-Йерзеп, чүүлдүг дээр.

Е. ПИСАРЕВ, улусту театрың режиссеру. Режиссер К. Н. КУДАЖИ.

ЧУРУНТА: үш сагалдык дайычылары (солагай талазындан) кызыл партизан Петр Барков, реперия Оюн Чамзы, Ада-чурттуң дайының кыраакчылары Иван Мужичков, Павел Байыр, Совет Армияның бөгүңү көчүтү эки дайының Валерий Горбунов.

1966 чымдык апрель айда тургустунган «Шивалыг» совхозтуң төөгүдү беш чымдык бирги чымдык кыдым түнектерин эртериниң бистин номчуучуларымыска согуургадырн совхозтуң кол бухгалтер Анастасия Андреевна Лапизалда дилде-вал.

ЧАА СОВХОЗТА ИНТЕРВЬЮ
болгаш сляос кылары-биле арбай, кымыл-тасты тараан бис. Тарааның чымдымын чик турда кесип, артыкында дүжүт ажал алган бис. Дүжүдүзүс-даа эки болган. Бир тектар чедирге 198 центнер тарааны алган бис. Совхозтуң ажал-агымы мындык утламышкының көгжүр.

Table with 2 columns: Item name and quantity. Includes items like 'Хостуу-биле артылган турар чөмкүлдериниң талазы-биле ойнаашкының ийи тиражыра 1967 чымдык март 30-де болурун билер бис.'

Туран хоорай
Шарлаң, хадын дөргүннерлиг Шандыр буурул даглар алаа Манган баштыг Сан аягыр Баштай өртөр эргин аксы — Эртек чоңун уткуп, үдөр «Эрик баарлыг» Туран хоорай. Хоста дилзон араатарга Холун сунуп, болчуп келген — Эрик төрөл орус улус Эртин, дүшкен ики чыраан — Акы-дуума найыраалын Ады сымпас Туран хоорай. Ада-чурттуң күчүңүңе Ажал-биле судалган — Улуг-биче хоорай, суурга Улай тутуп четтинишкен — Аштыг-чөмүң — тараа, малды Айдын чырык Туран хоорай

Table with 2 columns: Item name and quantity. Includes items like 'Хостуу-биле артылган турар чөмкүлдериниң талазы-биле ойнаашкының ийи тиражыра 1967 чымдык март 30-де болурун билер бис.'